

DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.259>

УДК 338.439:351.746.1(477)

JEL: H56, K30, Q18

Калюжна Н. Г., докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри світової економіки,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: 0000-0003-0513-705X

e-mail: n.kalyuzhna@knute.edu.ua

ІНТЕГРАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розгортання воєнно-політичних конфліктів, негативний вплив кліматичних змін та форс-мажорних обставин зумовлюють зростання ролі продовольчої безпеки як ключового елементу національної безпеки. Усвідомлення пріоритетності продовольчого безпекового аспекту потребує дослідження механізмів інтеграції концепту продовольчої безпеки у вітчизняне безпекове законодавство та систему національної безпеки України, що визначає мету цієї статті. Аналіз підходів науковців до трактування продовольчої безпеки дав змогу систематизувати базові характеристики та ключові аспекти її забезпечення та підтвердив трансформацію розуміння продовольчої безпеки не лише як факту наявності фізичного та економічного доступу кожної людини до безпечних харчових продуктів у достатній кількості, а й насамперед як невіддільної складової економічної та передумови забезпечення національної безпеки.

Ц и т у в а н н я: Калюжна Н. Г. Інтеграція концепту продовольчої безпеки у систему національної безпеки України. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2025. Вип. 58. С. 259–277. <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.259>

© Видавець Державна установа "Інститут економіки та прогнозування національної академії наук України", 2025.

Це стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.ukl>
ISSN 0320-4421. Істор. нар. gospod. ekon. dumki Ukr. 2025. 58

Результати аналізу нормативно-правової бази України у сфері державної безпекової політики підтвердили поступову інтеграцію концепту продовольчої безпеки у вітчизняне безпекове законодавство та систему національної безпеки України, що підтверджується прийняттям у 2024 р. Стратегії продовольчої безпеки України та запровадженням методики розрахунку індикаторів її стану. Зіставлення визначених у статті чинників формування, структурних елементів та індикаторів розрахунку продовольчої безпеки з методикою, затвердженою постановою КМ України № 1140 від 15 вересня 2025 р., свідчать про їх кореляцію та вичерпність запропонованого набору індикаторів. А саме за всіма категоріями основних чинників формування продовольчої безпеки передбачено розрахунок індикаторів, відповідних її структурним елементам, що свідчить про комплексність підходу до моніторингу продовольчої безпеки та можливості виявлення на ранньому етапі продовольчих загроз у разі наближення індикаторів до граничних (порогових) значень. Прийняття стратегії продовольчої безпеки підтверджує остаточне утворення продовольчої безпеки в законодавстві України як предмета пріоритетного правового регулювання та довгострокового планування та актуалізує проблематику оцінки результативності запропонованої методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки, що зумовлює перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: продовольча безпека, національна безпека, індикатори, Стратегія продовольчої безпеки України, геополітичні загрози, агропромисловий сектор, державна політика.

Kalyuzhna Nataliya

INTEGRATION OF THE FOOD SECURITY CONCEPT INTO UKRAINE'S NATIONAL SECURITY SYSTEM

The escalation of military and political conflicts, the negative impact of climate change, and force majeure circumstances determine the growing role of food security as a key element of national security. Recognizing the priority of the food security aspect necessitates an in-depth study of the mechanisms for integrating the concept of

food security into Ukraine's national security legislation and system, which defines the purpose of this article. An analysis of scholars' approaches to the interpretation of food security has made it possible to systematize its basic characteristics and key dimensions, confirming the transformation of understanding food security not only as the availability of physical and economic access for every person to safe and sufficient food, but primarily as an integral component of economic security and a prerequisite for ensuring national security.

The results of the analysis of Ukraine's regulatory framework in the field of national security policy confirm the gradual integration of the food security concept into domestic security legislation and the national security system, as evidenced by the adoption of the Food Security Strategy of Ukraine in 2024 and the introduction of a methodology for calculating its indicators. The comparison of the factors, structural components, and calculation indicators of food security defined in the article with the methodology approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1140 of September 15, 2025, demonstrates their correlation and the comprehensiveness of the proposed indicator set. Specifically, for all categories of key factors shaping food security, the methodology provides for the calculation of indicators corresponding to its structural elements, which indicates a complex approach to food security monitoring and the ability to identify food threats at an early stage when indicators approach critical (threshold) values. The adoption of the Food Security Strategy confirms the final consolidation of food security in Ukrainian legislation as a subject of priority legal regulation and long-term planning and highlights the need to assess the effectiveness of the proposed methodology for calculating food security indicators, which determines the prospects for further research in this area.

Keywords: *food security, national security, indicators, Food Security Strategy of Ukraine, geopolitical threats, agro-industrial sector, state policy.*

Постановка проблеми. Ескалація геополітичних загроз, розгортання воєнних конфліктів та дестабілізація глобальних ланцюгів постачання зумовлюють зростання ролі продовольчої безпеки як ключового елементу національної безпеки. Сучасні виклики демонструють, що продовольча сфера безпосередньо впливає на економічну, соціальну та політичну стійкість держави, а, отже,

потребує інтеграції в єдину систему стратегічного управління безпекою. Для України як держави зі значним аграрним потенціалом та стійкою позицією на глобальних аграрних ринках, збереженою попри безпрецедентні загрози національному суверенітету, переосмислення ролі продовольчої безпеки у державній безпековій системі набуває особливої значущості. Інтеграція політики продовольчої безпеки в структуру національної безпеки є необхідною умовою підвищення стійкості держави до зовнішніх шоків та формування ефективної державної політики у повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці погоджуються, що продовольча безпека є невід'ємною органічною складовою національної безпеки загалом та економічної безпеки держави зокрема [1–6]. В роботі Т. Білоусько та О. Головки [1, с. 384] зауважується про значущий вплив, який продовольча безпека – як складова національної безпеки – чинить на інші її елементи – соціальну, зовнішньоекономічну, політичну та ін. О. Ковтун [2] акцентує увагу не лише на невіддільності продовольчої безпеки від національної, а й на обов'язку держави щодо її забезпечення. Також, як зазначає Є. Стариченко [3], важливим аспектом є асоціювання продовольчої безпеки із продовольчою незалежністю держави, що додатково висвітлює її взаємозв'язок з національною безпекою. Автори [4] підкреслюють, що актуальні виклики стабільному розвитку людства (зростання чисельності населення світу, воєнні конфлікти, епідеміологічні загрози, кліматичні зміни тощо) масштабують проблему забезпечення продовольчої безпеки поряд із іншими підсистемами національної безпеки. Д. Крилов [5] розглядає продовольчу безпеку як багатовимірне явище та підсистему економічної безпеки, що, разом з іншими основними блоками безпеки (політичною, військовою, економічною) формує архітектуру національної безпеки. В. Байдала та А. Якимовська ґрунтовно зазначають, що саме продовольча безпека є основою глобальної й національної безпеки, оскільки передбачає доступ до життєво необхідного для людини продовольства [6, с. 57]. Як бачимо, в науковому середовищі наразі сформульовано чітку позицію щодо необхідності розгляду продовольчої безпеки як органічного складника національної безпеки держави, що зумовлюється ескалацією геополітичних загроз, кліматичних змін та форс-мажорних обставин.

Усвідомлення пріоритетності продовольчого безпекового аспекту потребує дослідження механізмів інтеграції концепту продовольчої безпеки у вітчизняне безпекове законодавство та систему національної безпеки України, що визначає **мету цієї статті**.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сутність поняття продовольчої безпеки, доцільно зосередитися на визначенні базових характеристик та ключових аспектах її забезпечення. До таких особливостей, на підставі узагальнення наукового доробку [1–7], доцільно віднести:

- динамічний характер та еволюційну природу продовольчої безпеки, що є прямим наслідком її залежності від поточного рівня розвитку світової економіки, впливу воєнно-політичних чинників, фінансово-економічних криз та форс-мажорних обставин;

- покладання функцій щодо забезпечення продовольчої безпеки на державу;

- необхідність розгляду продовольчої безпеки у більш широкому сенсі, аніж достатність виробництва продовольства в країні та існування ефективної системи його розподілу;

- залежність як від ресурсного (насамперед аграрного) потенціалу держави, так і від впливу зовнішніх дестабілізуючих факторів та форс-мажорних обставин широкого спектра дії;

- невіддільність економічного аспекту зміцнення продовольчої безпеки від соціально-екологічних факторів та посилення антропогенного навантаження на природні екосистеми та інфраструктуру аграрного господарства.

Базуючись на визначених особливостях продовольчої безпеки, науковці надають визначення цього поняття, акцентуючи увагу на тих чи інших ключових аспектах, – як у комплексному розумінні, так і асоціюючи продовольчу безпеку з обмеженим переліком необхідних характеристик. Так, надане в роботі О. Ковтун [2] визначення продовольчої безпеки як здатності держави забезпечувати громадянам доступ до якісних та корисних продуктів харчування, на наш погляд, не надає розуміння передумов, які необхідні для реалізації цієї функції, та не акцентує увагу на критичному впливові зовнішніх деструктивних чинників на стан національної продовольчої безпеки. Більш змістовними видаються визначення продовольчої безпеки, що базуються на її розумінні як комплексного соціально-економічного явища. Так,

В. Єрмоленко [7] систематизує чинники формування продовольчої безпеки як інтегрованої аграрно-правової категорії, до яких віднесено: продовольчу незалежність держави; якість та безпечність харчової продукції; фізичну та економічну доступність продуктів харчування для населення. Інші, не менш важливі, аспекти продовольчої безпеки виокремлюють З. Живко, Н. Даниленко та М. Стадник [8], відносячи до них такі, як: відповідність фізіологічним нормам, що відповідають вимогам фізичного та розумового розвитку людини; якість та безпеку питної води; наявність необхідного асортименту харчової продукції та питних ресурсів; незалежність рівня забезпеченості населення продуктами харчування від ендегенних та екзогенних загроз; ресурсна забезпеченість держави в обсязі, необхідному для належного забезпечення продовольчих потреб населення. В роботі Т. Білоусько й О. Головка [1] до цього переліку аспектів додається також наявність у держави необхідних продовольчих резервів. Є. Стариченко [3] виокремлює не лише фізичну та економічну, а ще й соціальну доступність харчових продуктів для населення – як критерії перебування держави у стані продовольчої безпеки. Нарешті, важливим аспектом трактування продовольчої безпеки слід визнати рівень розвитку аграрного сектору держави як передумову продовольчої самодостатності та можливості забезпечення харчових потреб населення.

Слід зазначити, що, як правило, продовольча безпека визначається науковцями крізь призму здатності держави гарантувати задоволення продовольчих потреб населення [2; 8]. Результати попередніх досліджень автора цієї статті, викладені зокрема у [9], акцентують увагу на семантичних відмінностях між поняттями «здатність», «можливість» та «потенціал», які доволі часто ототожнюють. Автором обґрунтовано, що потенціал об'єкта доцільно трактувати як його можливості до здійснення певної діяльності, обумовлені наявністю відповідних здатностей. Ці здатності можуть бути реалізовані під впливом низки обумовлюючих чинників. У контексті цього дослідження отримані висновки означають, що передумовою продовольчої безпеки є забезпеченість держави продовольчими ресурсами – як ступінь, за якого вона може задовольнити потреби населення у харчових продуктах та питній воді за рахунок власного виробництва, запасів та імпорту. Але можливість держави гарантувати задоволення про-

довольчих потреб (тобто практична реалізація здатності) залежить від впливу ендогенних та екзогенних чинників – як конструктивного, так й деструктивного характеру. До ендогенних чинників слід віднести прогресивність аграрного виробництва, рівень розвитку логістичної та транспортної інфраструктури, ефективність державної політики у сфері підтримки сільського господарства, доступ до фінансових ресурсів та технологій. До типових екзогенних чинників відносяться глобальні цінові коливання, торговельні обмеження, пандемії та епідемії, воєнно-політичні ризики та кліматичні зміни. У сучасних реаліях саме екзогенні чинники деструктивного впливу (передусім воєнно-політичні конфлікти) критично впливають на можливості національних урядів підтримувати стан продовольчої безпеки. Слід стати на бік авторів [1, с. 386], що в умовах ескалації геополітичної напруги та прагнення провідних світових акторів до захисту своїх національних інтересів при визначенні продовольчої безпеки доцільно акцентувати увагу саме на захищеності населення країни під час реалізації зовнішніх загроз – тобто розглядати продовольчу безпеку як органічну складову національної безпеки. Такий підхід до розуміння продовольчої безпеки виходить за межі її традиційної інтерпретації згідно з Римською декларацією ФАО 1996 р. [10] – наявності необмеженого доступу громадян до необхідного обсягу безпечної та поживної їжі. Втім, актуальне визначення ФАО, що викладено у Глосарії [11], є більш широким та сформульовано як «ситуація, яка існує, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, що відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим уподобанням для активного та здорового життя». У такій інтерпретації враховуються чотири виміри продовольчої безпеки: наявність продовольства, економічний, соціальний та фізичний доступ до продовольства, використання продовольства та стабільність у часі. Еволюціонуванню підходу до визначення продовольчої безпеки сприяла насамперед безпрецедентна ескалація безпекових загроз розвитку національних економік, яка відбулася з часів ухвалення Римської декларації ФАО у 1996 р. Показово, що у звіті «Стан продовольчої безпеки та харчування у світі до 2025 року» [13] фіксувався певний прогрес у досягненні глобальних цілей ООН у сфері харчування, зокрема надавався сприятливий прогноз динаміки індикаторів глобального голоду на

2024 рік (рис. 1). Натомість у «Глобальному звіті про продовольчу кризу» [14] зазначається, що 2024 рік позначився рекордними показниками глобального голоду, що зумовлюється війсьними конфліктами, зростанням кількості переміщених осіб, екстремальними кліматичними явищами та порушеннями ланцюгів постачання.

З-поміж актуальних загроз слід відзначити: воєнно-політичні конфлікти, які порушують виробництво та логістику постачання продовольства; кліматичні зміни, що викликають посухи, повені й деградацію ґрунтів; економічну нестабільність і зростання інфляційного тиску на ринки продовольства.

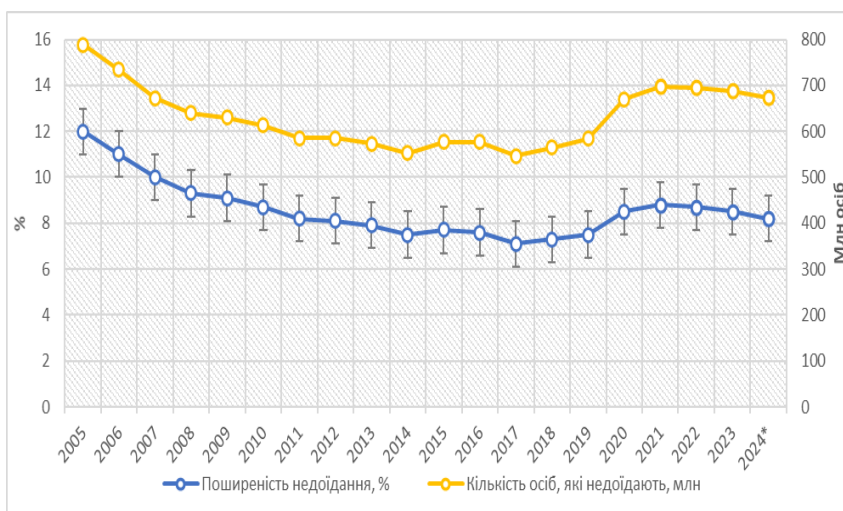

Рис. 1. Динаміка індикаторів глобального голоду у 2005–2024 рр.

Джерело: складено на підставі [13].

Вагомими ризиками залишаються порушення глобальних ланцюгів постачання, пандемії та біологічні загрози, соціально-демографічні диспропорції, міграція трудових ресурсів і нерівний доступ до аграрних технологій. Додаткову небезпеку становлять кіберзагрози, інформаційна уразливість агросектору та незгоджена державна політика у сфері продовольчих систем. Особливої значущості набуває врахування кліматичних змін, які, за оцін-

ками ФАО [12], призводять до каскадного впливу – від аграрних екосистем до сільськогосподарського виробництва, що, в свою чергу, призводить до негативних економічних та соціальних наслідків. У звіті «Стан продовольчої безпеки та харчування у світі до 2025 року» [13] зазначається, що постійна інфляція цін на продовольство суттєво послаблює купівельну спроможність населення у багатьох країнах світу, що призводить до зростання продовольчої небезпеки. Як видно з рис. 2, з кінця 2020 р. в більшості країн внутрішні роздрібні ціни на продукти харчування значно зросли. Середньорічна світова інфляція цін на продукти харчування зросла з 5,8% у грудні 2020 р. до вражаючих 23,3% у грудні 2022 р. Характерно, що глобальна інфляція цін на продукти харчування значно випередила загальну інфляцію з 2020 р., що відображає підвищену волатильність та постійний тиск на сільськогосподарських та продовольчих ринках. У підсумку комплексний вплив різнобічних деструктивних факторів цілком виправдовує як трансформацію розуміння продовольчої безпеки, так і необхідність інтеграції її концепту у систему національної безпеки.

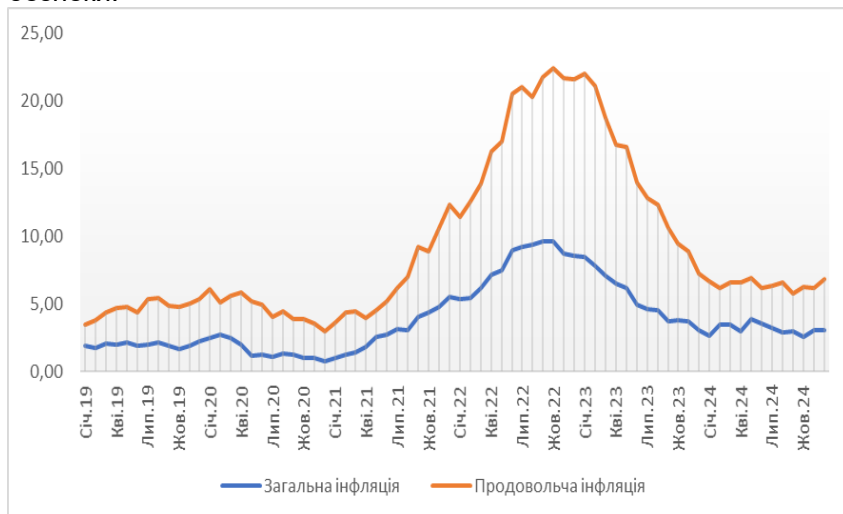

Рис. 2. Динаміка загальної та продовольчої інфляції у 2019–2024 рр.

Джерело: складено на підставі [13].

Про визнання значущості продовольчої безпеки як невіддільної складової національної безпеки свідчить зокрема еволюція законодавчої та нормативно-правової бази України у сфері державної безпекової політики. Вперше нормативна констатація поняття «продовольча безпека» зафіксована у Законі «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року № 1877-IV [15], де її визначено як «захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» [15, Ст. 2, п. 2.13]. Попри дещо обмежене розуміння продовольчої безпеки, на що зауважує Ю. Пустовіт [16], це визначення, тим не менш, цілком ґрунтовно асоціює її зі станом захищеності, тобто безпеки населення країни. Втім, у Законі України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 р. № 964-IV [17], попри доволі широкий перелік ключових сфер національної безпеки (економічної, воєнної, державної, зовнішньополітичної, внутрішньополітичної, безпеки державного кордону, соціальної, демографічної, науково-технологічної, цивільного захисту, екологічної, інформаційної), не виокремлюється продовольча безпекова складова. Продовольчий аспект згадується у статті 7 Закону, а саме – критичний стан із продовольчим забезпеченням населення визнається однією із загроз національній безпеці України в економічній сфері [15, ст. 7]. Слід зазначити, що розуміння продовольчої безпеки як складової національної економічної безпеки поширене у науковому середовищі, оскільки вона безпосередньо залежить від економічних факторів, як-от: рівень розвитку сільського господарства, стабільність ринку продовольства, купівельна спроможність населення, імпортозалежність харчових ресурсів тощо. Але навіть як підсистема економічної безпеки продовольча безпека не згадується у Законі України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII [17], що набув чинності 21 червня 2018 р., та Стратегії національної безпеки України № 287/2015 від 26.05.2015 р. [19]. Обидва нормативно-правові акти концентруються на протидії загрозам державному суверенітету та створенні умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів. Так, Закон «Про національну безпеку України» 2018 р. [18] визначає такі безпекові сфери, пріоритетні в умовах ескалації воєнно-політичних та гіб-

ридних загроз, як: державна, воєнна, зовнішньополітична, економічна, інформаційна, екологічна, кібербезпека. А Стратегія національної безпеки України 2015 року, спрямована на реалізацію до 2020 р. пріоритетів державної політики, як актуальні загрози визначає агресивні дії Росії, неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони, корупцію та неефективну систему державного управління, економічну кризу та виснаження фінансових ресурсів держави, а також загрози енергетичній, інформаційній, екологічній, кібербезпеці та безпеці критичної інфраструктури [19, ст. 3]. Нарешті, у Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 [20], відзначаються загрози продовольчому забезпеченню держави, пов'язані з поширенням COVID-19 [20, ст. II, п. 11], та зазначається необхідність забезпечення продовольчої безпеки та екологічного орієнтованого розвитку агропромислового комплексу [20, ст. III, п. 53]. Також одним із документів у сфері національної безпеки та оборони, що визначатиме шляхи та інструменти реалізації Стратегії, визначається Стратегія продовольчої безпеки, що підтверджує остаточне утвердження продовольчої безпеки в законодавстві України як предмета пріоритетного правового регулювання та довгострокового планування.

Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року № 684-р від 23.07.2024 р. [21] визнає факт загострення продовольчих проблем як в Україні, так і в багатьох країнах світу внаслідок збройної агресії РФ, що може призвести до посилення глобальної політичної нестабільності. Стратегія визначає основні проблеми вітчизняного агропромислового комплексу, що зумовлені воєнними діями, систематизує виклики та загрози продовольчій безпеці, які можуть суттєво знизити її рівень, та визначає стратегічні цілі, завдання, очікувані результати та показники їх досягнення. Важливим акцентом є визнання стратегічного значення продовольчої безпеки у забезпеченні національної безпеки України, що свідчить про інтеграцію продовольчого аспекту у вітчизняну безпекову систему. Також у стратегії ґрунтовно зазначається, що належна оцінка продовольчої безпеки потребує визначення критеріїв її рівня як порогових значень індикаторів, поза межами яких настає стан продовольчої загрози. Етапи досягнення стратегічних цілей Стратегії продовольчої безпеки

деталізовано в операційному плані заходів з її реалізації, а порядок розрахунку індикаторів регламентується Методикою розрахунку індикаторів продовольчої безпеки, затвердженою постановою КМ України № 1140 від 15 вересня 2025 р. [22]. Згідно з Методикою, до індикаторів структурних елементів продовольчої безпеки віднесено такі індикатори, що обчислюються в динаміці:

1) забезпечення харчових потреб населення – середньорічне споживання за основними групами харчових продуктів на одну особу в натуральних одиницях виміру; добова енергетична цінність раціону людини; енергетична цінність харчових продуктів тваринного походження у добовому раціоні людини;

2) доступність харчових продуктів – економічна доступність харчових продуктів; індекси споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої; диференціація вартості харчування за соціальними групами;

3) стабільність продовольчих систем – імпортозалежність за окремим харчовим продуктом; співвідношення вартості імпорту до вартості експорту окремих харчових продуктів;

4) використання сільськогосподарської продукції та основних видів продовольчих товарів – ємність внутрішнього ринку окремих продуктів; індекс сільськогосподарської продукції як рівень змін фізичного обсягу виробництва сільськогосподарської продукції.

Результати зіставлення розглянутих вище чинників формування, структурних елементів та індикаторів розрахунку продовольчої безпеки згідно з Методикою [22] свідчать про їх кореляцію та вичерпність запропонованого набору індикаторів (рис. 1). А саме – за всіма категоріями основних чинників формування продовольчої безпеки передбачено розрахунок індикаторів, відповідних її структурним елементам, що свідчить про комплексність підходу до моніторингу продовольчої безпеки та можливість виявлення на ранньому етапі продовольчих загроз у разі наближення індикаторів до граничних (порогових) значень.

Чинники формування продовольчої безпеки					
Продовольча незалежність держави	Стійкість аграрного сектору економіки	Якість та безпечність харчової продукції та питної води	Доступність продуктів харчування для населення		
			Фізична	Економічна	Соціальна
Індикатор 3.1. Імпортозалежність за окремими харчовими продуктами	Індикатор 4.1. Ємність внутрішнього ринку окремих продуктів	Індикатор 1.2. Добова енергетична цінність раціону людини	Індикатор 1.1. Середньорічне споживання за основними групами харчових продуктів на одну особу	Індикатор 2.1. Економічна доступність харчових продуктів	Індикатор 2.3. Диференціація вартості харчування за соціальними групами
Індикатор 3.2. Співвідношення вартості імпорту до вартості експорту окремих харчових продуктів	Індикатор 4.2. Індекс сільськогосподарської продукції	Індикатор 1.3. Енергетична цінність харчових продуктів тваринного походження у добовому раціоні людини		Індикатор 2.2. Індекси споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої	
Структурні елементи продовольчої безпеки					
(3) <i>Стабільність продовольчих систем</i>	(4) <i>Використання сільськогосподарської продукції та основних видів продовольчих товарів</i>	(1) <i>Забезпечення харчових потреб населення</i>	(2) <i>Доступність харчових продуктів</i>		

Рис. 1. Зіставлення чинників формування, структурних елементів та індикаторів розрахунку продовольчої безпеки

Джерело: укладено автором згідно з Методикою [22].

Наостанок слід додати, що послідовна інтеграція концепту продовольчої безпеки в систему національної безпеки України стала прямим наслідком усвідомлення ескалації продовольчих загроз унаслідок воєнного конфлікту з РФ та стрімко активізувалася після його переходу у фазу повномасштабної агресії 2022 р. Так, ще до Стратегії продовольчої безпеки було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 р. № 2145-ІХ [23], який регламентує спеціальні заходи в аграрно-земельній сфері під час дії воєнного стану, зокрема: автоматичне продовження договорів оренди земель сільськогосподарського призначення на один рік, спрощення передачі в оренду державних / комунальних земель для товарного сільськогосподарського виробництва, обмеження орендної плати та реєстрацію договорів оренди у спрощеному порядку. Як бачимо, метою ухвалення Закону є забезпечення стабільності та безперервності сільськогосподарської діяльності, спрощення адміністративних та правових бар'єрів для агровиробництва, та збереження потенціалу продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану, коли стрімко зростають ризики порушення ланцюгів постачання, втрати земель та руйнації логістичної інфраструктури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати аналізу наукових джерел та нормативно-правової бази України підтверджують поступову еволюцію у розумінні продовольчої безпеки не лише як факту забезпечення фізичного та економічного доступу кожної людини до безпечних харчових продуктів у достатній кількості, але, насамперед, як невіддільної складової економічної та передумови забезпечення національної безпеки. Ескалація воєнно-політичних загроз, наслідки пандемії та кліматичних змін зумовлюють поступову інтеграцію концепту продовольчої безпеки у вітчизняне безпекове законодавство та систему національної безпеки України, що підтверджується прийняттям у 2024 р. Стратегії продовольчої безпеки України та запровадженням методики розрахунку індикаторів її стану, які демонструють комплексність підходу до моніторингу продовольчої безпеки та орієнтовані на можливість виявлення на ранньому етапі продовольчих загроз у разі наближення індикаторів до граничних (порогових) значень. Прийняття стратегії продовольчої

безпеки підтверджує остаточне утвердження продовольчої безпеки в законодавстві України як предмета пріоритетного правового регулювання та довгострокового планування, та актуалізує проблематику оцінки результативності запропонованої методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки, що зумовлює перспективи подальших досліджень у заданому напрямі.

Список використаних джерел

1. Білоусько Т., Головка О. Продовольча безпека у сучасній інтерпретації. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 2 (17). С. 384–388. <https://doi.org/10.32782/dees.17-62>
2. Ковтун О. М. Виклики і загрози продовольчій та екологічній безпеці, викликані збройною агресією Російської Федерації проти України: національно-правовий та міжнародний аспекти. *Дискусійна панель VI Харківського міжнародного юридичного форуму (м. Харків, 7 жовтня 2022 р.)* / за ред. Т. В. Курман, В. П. Станіславського. Харків : Юрайт, 2022. 128 с. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-26>
3. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 42–48.
4. Білоусько Т., Головка О. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-41>
5. Крилов Д. В. Продовольча безпека: теоретико-методологічні основи та місце в системі національної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2024. № 11. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-09>
6. Байдала В. В., Якимовська А. В. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів. *Economics and Business Management*. 2024. Т. 15, № 1. С. 56–70. [https://doi.org/10.31548/economics15\(1\).2024.049](https://doi.org/10.31548/economics15(1).2024.049)
7. Єрмоленко В. М. Актуальні питання систематизації законодавства про продовольчу безпеку. *Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: зб. наук. праць круглого столу (18 березня 2011 р.)*. Київ: ВГЛ «Обрії», 2011. С. 113–119.
8. Живко З. Б., Даниленко Н. Б., Стадник М. Є. Продовольча безпека України: теоретико-аналітичний огляд. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69), № 6. С. 15–21. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-4>

9. Калюжна Н. Г. Ресурсний потенціал як базисний рівень структуризації потенціалу торговельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. № 17, ч. I. С. 83–86.
10. FAO. *Rome Declaration on World Food Security. World Food Summit Plan of Action*. World Food Summit. Rome, Italy. 13–17 November 1996. URL: <https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm> (дата звернення: 28.10.2025).
11. FAO. FAOLEX Database. *Food Security*. URL: <https://www.fao.org/faolex/glossary/en/> (дата звернення: 12.11.2025).
12. FAO. *Climate change and food security: risks and responses*. 2015. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/a4fd8ac5-4582-4a66-91b0-55abf642a400/content> (дата звернення: 12.11.2025).
13. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025 – Addressing high food price inflation for food security and nutrition*. 2025. Rome. URL: <https://doi.org/10.4060/cd6008en> (дата звернення: 11.11.2025).
14. UN World Food Program. *Global Report on Food Crises 2025*. URL: <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2025/> (дата звернення: 12.11.2025).
15. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 28.10.2025).
16. Пустовіт Ю. Продовольча безпека як складова національної безпеки. *Публічне право*. 2023. № 3 (51). С. 56–65. <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-51-6>
17. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 28.10.2025).
18. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 28.10.2025).

19. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14> (дата звернення: 28.10.2025).
20. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: затв. Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 28.10.2025).
21. Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року : розпорядження КМУ від 23.07.2024 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-p#n12> (дата звернення: 28.10.2025).
22. Постанова КМУ «Про затвердження Методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки» від 15.09.2025 р. № 1140. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-2025-p#Text> (дата звернення: 28.10.2025).
23. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

References

1. Bilousko, T., & Holovko, O. (2025). Food security in the modern interpretation. *Digital Economy and Economic Security*, 2(17), 384–388. <https://doi.org/10.32782/dees.17-62> [in Ukrainian].
2. Kovtun, O. M. (2022). Challenges and threats to food and environmental security caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine: national and international legal aspects. In T. V. Kurman & V. P. Stanislavskyi (Eds.), *Proceedings of the Discussion Panel of the VI Kharkiv International Legal Forum* (Kharkiv, October 7, 2022) (p. 128). Kharkiv: Yurait. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-26> [in Ukrainian].
3. Starychenko, Ye. M. (2018). Food security of the country as a socio-economic category. *Agrosvit*, (13), 42–48 [in Ukrainian].
4. Bilousko, T., & Holovko, O. (2025). Food security of the country as a socio-economic category. *Economy and Society*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-41> [in Ukrainian].

5. Krylov, D. V. (2024). Food security: Theoretical and methodological foundations and its place in the national security system. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (11). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-09> [in Ukrainian]
6. Baidala, V. V., & Yakymovska, A. V. (2024). Ensuring food security under global challenges. *Economics and Business Management*, 15(1), 56–70. [https://doi.org/10.31548/economics15\(1\).2024.049](https://doi.org/10.31548/economics15(1).2024.049) [in Ukrainian].
7. Yermolenko, V. M. (2011). Current issues of systematization of legislation on food security. In *Modern problems of systematization of environmental, land and agrarian legislation of Ukraine: collection of scientific papers of the round table (March 18, 2011)* (pp. 113–119). Kyiv: VHL "Obrii" [in Ukrainian].
8. Zhyvko, Z. B., Danylenko, N. B., & Stadnyk, M. Ye. (2019). Food security of Ukraine: Theoretical and analytical review. *Scientific Notes of TNU Named After V. I. Vernadsky. Series: Economics and Management*, 30(69(6), 15–21. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-4> [in Ukrainian].
9. Kaliuzhna, N. H. (2016). Resource potential as a basic level of structuring the potential of a trade enterprise. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, 17(1), 83–86 [in Ukrainian].
10. FAO (1996, November13–17). *Rome Declaration on World Food Security. World Food Summit Plan of Action*. World Food Summit, Rome, Italy. <https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm>
11. FAO. *FAOLEX Database. Food Security*. <https://www.fao.org/faolex/glossary/en/>
12. FAO (2015). *Climate change and food security: risks and responses*. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/a4fd8ac5-4582-4a66-91b0-55abf642a400/content>
13. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2025). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025 - Addressing high food price inflation for food security and nutrition*. <https://doi.org/10.4060/cd6008en>
14. UN World Food Program (2025). *Global Report on Food Crises 2025*. <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2025/>

15. Verkhovna Rada of Ukraine. (2004, June 24). Law of Ukraine "On State Support of Agriculture of Ukraine" No. 1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian]
16. Pustovit, Yu. (2023). Food security as a component of national security. *Public Law*, 3(51), 56–65. <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-51-6> [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, June 19). Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine" No. 964-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018, June 21). Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" No. 2469-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [in Ukrainian]
19. President of Ukraine. (2015, May 26). National Security Strategy of Ukraine (Decree No. 287/2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14> [in Ukrainian].
20. President of Ukraine. (2020, September 14). National Security Strategy of Ukraine "Human Security – Country Security" (Decree No. 392/2020). <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [in Ukrainian].
21. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, July 23). *Strategy of Food Security of Ukraine until 2027* (Order No. 684-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#n12> [in Ukrainian]
22. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025, September 15). Resolution on approval of the Methodology for calculating food security indicators (No. 1140). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
23. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, March 24). Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Creating Conditions for Ensuring Food Security under Martial Law" No. 2145-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22 жовтня 2025 р.

Прорецензована 10 листопада 2025 р.

Схвалена до друку 17 листопада 2025 р.